

УДК 331.101.6:311.313

**ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА РІВЕНЬ
ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ****Горященко Ю.Г., к.е.н.***E-mail: yulianna_g@list.ru***Попадюк Т.С.***E-mail: tatyana_sergiivna@i.ua**Дніпропетровська державна фінансова академія
м. Дніпропетровськ*

У статті розглянуті фактори, які впливають на підвищення рівня продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах. Здійснено економічний аналіз впливу вартості основних фондів та чисельності персоналу на продуктивність праці сільськогосподарських підприємств Полтавської області. Проведено дослідження залежності між чисельністю персоналу та продуктивністю праці методом статистичного групування. У результаті проведення розрахунків визначено, що найвищий рівень продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області – у Кременчуцькому районі, найнижчий – у Хорольському районі. Констатовано зростання рівня фондівіддачі за рахунок зростання продуктивності праці і, навпаки, зниження рівня – за рахунок зростання фондоозброєння праці. Здійснена оцінка рентабельності основних засобів сільськогосподарських підприємств регіону. Виявлено, що зростання продуктивності праці у Полтавській області пов'язане із збільшенням кількості працівників на 100 га сільськогосподарських угідь.

Ключові слова: продуктивність праці, економічний аналіз, основні фонди, персонал

UDC 331.101.6:311.313

**ECONOMIC IMPACT ANALYSIS OF THE LEVEL OF LABOR
PRODUCTIVITY IN THE AGRICULTURAL ENTERPRISES OF
POLTAVA REGION****Horiashchenko Y.H., PhD in Economics***E-mail: yulianna_g@list.ru***Popadiuk T.S.***E-mail: tatyana_sergiivna@i.ua**Dnipropetrovsk State Finance Academy
Dnipropetrovsk*

The article discusses the factors affecting the increase in labor productivity in agricultural enterprises. Economic analysis of the influence of fixed assets and number of employees on labor productivity on the agricultural enterprises of Poltava region has been done. It

has been investigated the relationship between the number of employees and labor productivity by the means of statistical grouping. It has been determined that the highest level of labor productivity is in the agricultural enterprises of Poltava region – in Kremenchug area, the lowest is in Khorol area. It has been stated the increasing of the level of capital productivity due to productivity growth and, conversely, reducing – due to the funds equipment growth of labor. The estimation of the profitability of the fixed assets of agricultural enterprises in the region has been done. It has been revealed that the growth of labor productivity in the Poltava region is associated with an increasing in the number of employees by 100 hectares of farmland.

Key words: labor productivity, economic analysis, fixed assets, staff

Актуальність проблеми. Продуктивність праці є одним з найважливіших показників діяльності будь-якої економічної системи та індикатором її ефективності. Серед факторів, що впливають на її рівень та відіграють важливу роль у зростанні економічної ефективності аграрного виробництва в умовах конкурентної боротьби вагоме значення мають раціональне використання основних фондів та персоналу підприємств. Проте, сьогодні має місце недосконалість оцінки динаміки продуктивності праці за валовою продукцією з розрахунку на працівника. На жаль, загальноекономічна тенденція до підвищення продуктивності праці в агросфері пояснюється, в першу чергу, масовим вивільненням працівників сільськогосподарських підприємств, а не зростанням обсягу виробленої продукції. Отже, важливо визначити взаємозв'язок між кожним фактором і результативним показником та здійснити аналітичну оцінку зростання продуктивності праці під впливом означених факторів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання підвищення продуктивності праці в аграрному секторі цікавило досить широке коло вітчизняних науковців, серед яких: І.О. Чорна [6], В.Г. Андрійчук [1], А.Г. Бабенко [2], Т.І. Олійник [4], А. Пасека [5], Н.В. Ушенко [7], С.І. Сергійчук [8] та інші. Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються проблеми оцінки продуктивності праці та суміжних показників ефективності господарської діяльності підприємств.

Метою роботи є економічний аналіз впливу вартості основних фондів та чисельності персоналу на продуктивність праці сільськогосподарських підприємств Полтавської області.

Викладення основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах розвитку важливою проблемою є механізація сільськогосподарської праці. Процес виробництва здійснюється за допомогою високопродуктивних сільськогосподарських машин, обладнання тощо. Матеріальною базою виступають основні засоби праці, що характеризують технічний та економічний рівень розвитку суспільства й виступають необхідним елементом виробництва, обігу та надання послуг.

Для вирішення завдання щодо підвищення продуктивності праці надзвичайно важливе значення має раціональне використання основних фондів. Для визначення ефективності основних фондів необхідно виявити результати у вигляді отриманого ефекту, що співвідноситься з витраченими ресурсами. Підвищення ефективності полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил порівняно з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту. Ефективність використання основних фондів відіграє важливе значення для розвитку діяльності підприємства, оскільки збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва та збільшуються темпи зростання продуктивності праці. Нерідко за цих умов забезпечується поліпшення якості продукції та інших показників.

Ефективність діяльності будь-якого підприємства залежить від певних чинників. Значення основних фондів підприємств аграрного сектору за останні роки зростає. Збільшення обсягу сільськогосподарського виробництва відбувається завдяки ефективному використанню основних фондів. Головними проблемами використання основних фондів є їхнє збереження, переоснащення для подальшої роботи на підприємстві. Таким чином, проблема ефективності стає на перший план у процесі вивчення і дослідження роботи підприємств. Важливий резерв кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних фондів та виробничих потужностей – швидке освоєння проектних потужностей, введення в дію нових технологічних ліній, агрегатів, устаткування. Практика свідчить, що середній фактичний період освоєння виробничих потужностей становить п'ять-шість і більше років. Разом з тим технічно й економічно обґрунтовані розрахунки підтверджують реальну можливість досягнення проектних показників за один-два роки, залежно від галузі та виду підприємства [6].

Отже, фінансово-економічний стан сільськогосподарських підприємств залежить, у першу чергу, від підвищення ефективності використання основних засобів. Проблема підвищення ефективності використання основних засобів і виробничих потужностей підприємств займає центральне місце в період переходу України до цивілізованих ринкових відносин. Маючи чітке уявлення про роль основних засобів у виробничому процесі, чинниках, що впливають на їх використання, виявлено методи, напрями, за допомогою яких підвищується ефективність використання основного капіталу і виробничих потужностей підприємства, що забезпечує зниження витрат виробництва і зростання продуктивності праці.

В цілому, показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи, які характеризують:

- 1) забезпечення підприємства основними засобами;
- 2) стан основних засобів;
- 3) ефективність використання основних засобів.

До показників, які характеризують забезпеченість підприємства основними засобами, належать: фондомісткість, фондоозброєність, питома вага вартості основних виробничих засобів у майні підприємства.

Фондомісткість є величиною зворотною до фондovіддачі. Цей показник дає можливість визначити вартість основних засобів на одну гривню виробленої продукції і характеризує забезпеченість підприємства основними засобами. За нормальних умов фондovіддача повинна мати тенденцію до збільшення, а фондомісткість – до зменшення.

Забезпеченість підприємства основними виробничими засобами визначається рівнем фондоозброєності праці. Останню розраховують як відношення вартості основних виробничих засобів до чисельності працівників підприємства.

Відносним показником ефективності використання основних засобів є їх рентабельність. Показник визначається як відношення загального прибутку за звітний період до балансової вартості основних засобів. Отже, рентабельність основних засобів у 2012 році склала 46,5%.

Найбільш загальним показником, який характеризує ефективність використання основних засобів, є фондovіддача.

В таблиці 1 наведені, показники фондівдачі основних фондів в аграрних підприємствах Полтавської області, які мають тенденцію до зростання. У 2010 році абсолютне значення складає 0,39 грн, у 2011 р. – 0,45 грн. та у 2012 р. – 0,47 грн.

*Таблиця 1. Взаємозв'язок фондівдачі основних засобів, продуктивності та фондоозброєності праці аграрних підприємств Полтавської області**

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Виручка від реалізації продукції, млрд. грн	10,9	14,6	17,9
У % до 2010 р.	100,0	133,5	164,1
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	42644	43188	42789
У % до 2010 р.	100,0	101,3	100,3
Обсяг реалізації продукції на одного середньооблікового працівника, тис.грн	255,7	336,9	418,1
У % до 2010 р.	100,0	131,8	163,5
Середньорічна вартість основних фондів, млрд.грн	28,3	32,3	38,5
У % до 2010 р.	100,0	113,9	135,8
Фондоозброєність праці одного середньооблікового працівника, тис.грн	664,4	746,9	899,4
У % до 2010 р.	100,0	112,4	135,4
Фондовіддача основних фондів, грн	0,39	0,45	0,47
У % до 2010 р.	100,0	117,1	120,8

* розраховано авторами на основі звітів аграрних підприємств Полтавської області

За нашими розрахунками у 2012 р. по відношенню до 2010 р. підвищення продуктивності праці на 63,5% позитивно впливає на зростання фондівдачі основних засобів і збільшує цей показник на 0,24 грн., тоді як зростання фондоозброєння праці на 35,4 % – навпаки, знижує показник фондівдачі основних засобів на 0,16 грн.

В цілому ж, фондівдача за період 2010-2012 рр. зросла на 0,08 грн.:

$$\Delta\text{ФВ}(\text{ПП}_{2012/2010}) = \text{ПП}_{2012}/\text{ФО}_{2010} - \text{ПП}_{2010}/\text{ФО}_{2010} = 0,24 \text{ грн.}$$

$$\Delta\text{ФВ}(\text{ФО}_{2012/2010}) = \text{ПП}_{2012}/\text{ФО}_{2012} - \text{ПП}_{2012}/\text{ФО}_{2010} = -0,16 \text{ грн.}$$

$$\Delta\text{ФВ}_{2012/2010} = \Delta\text{ФВ}(\text{ПП}) + \Delta\text{ФВ}(\text{ФО}) = 0,08 \text{ грн.}$$

де ФВ – фондівдача, $\Delta\text{ФВ}$ – зміна фондівдачі за рік, ПП – продуктивність праці, ФО – фондоозброєність праці.

Виручка від реалізації продукції в аграрних підприємствах Полтавської області у 2012 році склала 17,9 млрд. грн., порівняно з 2011 роком вона зросла на 33,4 млрд. грн. або на 22,96 %, у порівнянні з 2010 роком – на 69,9 млрд. грн., або на 64,08 %.

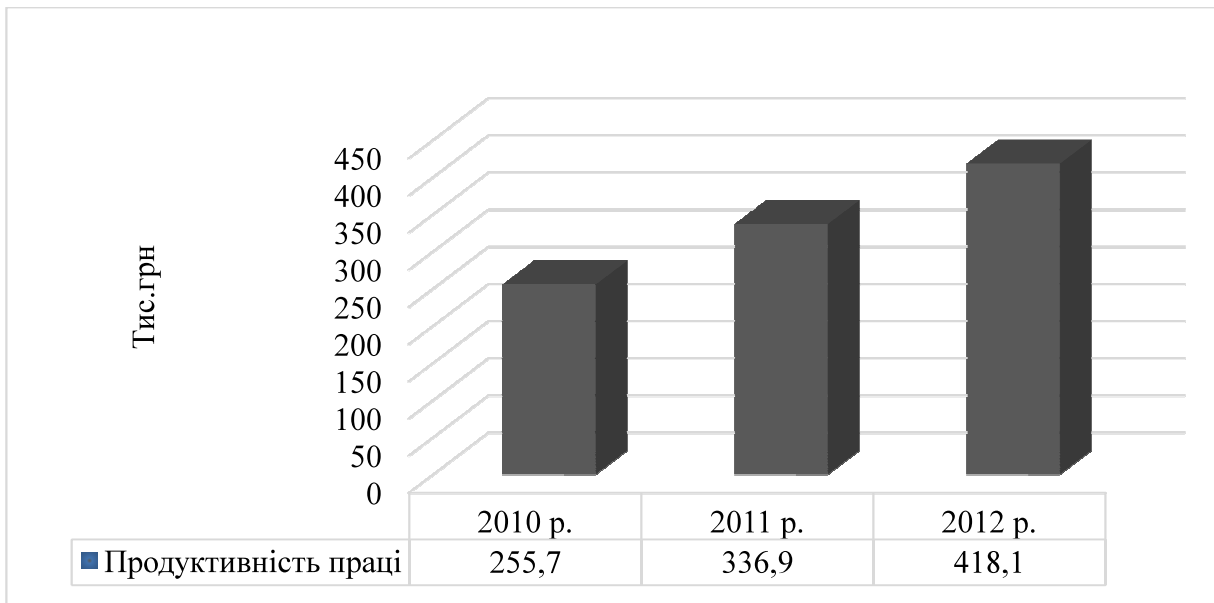

Рис. 1. Динаміка зростання виручки від реалізації на одного працівника в аграрних підприємствах Полтавської області (тис. грн. на одного працівника)

* розраховано авторами на основі звітів аграрних підприємств Полтавської області

У 2012 р. продуктивність праці в аграрних підприємствах в середньому по регіону становила 418,1 тис.грн на особу, що на 24% вище за аналогічний показник 2011 р. та на 63,5% – за показник 2010 р., котрі у вартісному вимірі становили 336,9 та 255,7 тис. грн на особу відповідно (рис. 1).

Серед районів Полтавської області у 2012 р. найвище значення показника продуктивності праці (547,9 тис. грн.) в Кременчуцькому районі з відносно низьким рівнем показника середньооблікової чисельності працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві (825 осіб). Найнижче значення даного показника спостерігається у Хорольському районі області (268,7 тис. грн.) при чисельності працівників 2330 осіб. Отож, вплив чисельності персоналу на продуктивність праці сільськогосподарських підприємств Полтавської області очевидний. Показник продуктивності праці в обох районах має тенденцію до зростання.

Впливу вартості основних фондів на продуктивність праці сільськогосподарських підприємств Полтавської області можна виявити через показник фондоозброєності праці. Як видно з рис. 2, показник фондоозброєності праці за період 2010-2012 рр. зростає як в Кременчуцькому районі, так і в Хорольському районі, що вказує на пряму залежність даного показника від показника продуктивності праці.

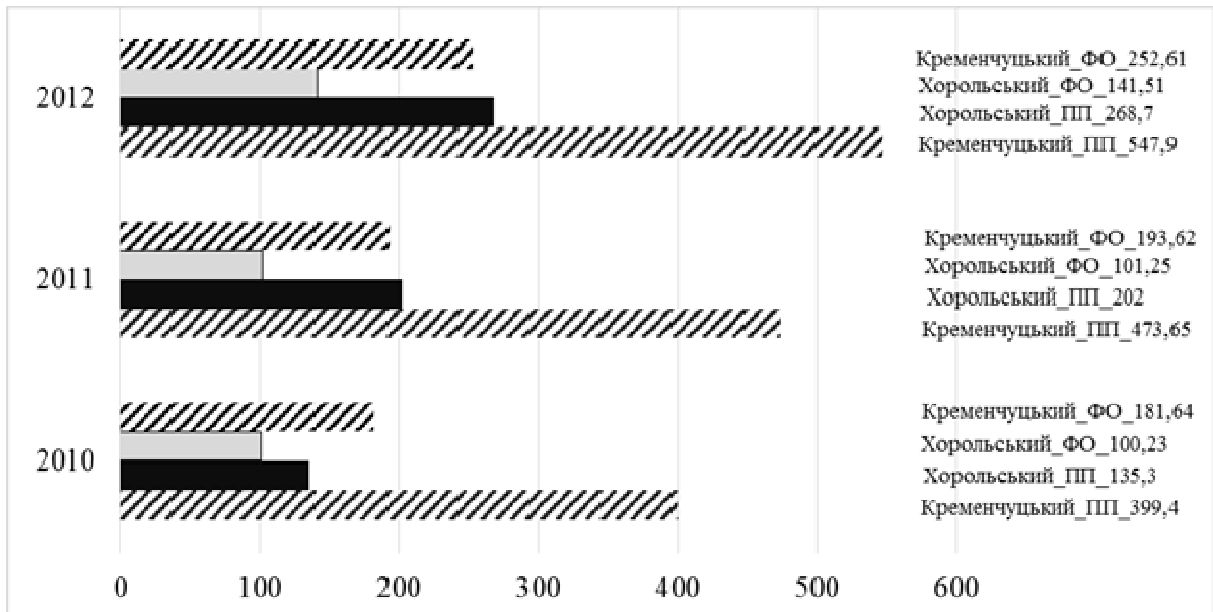

Рис. 2. Динаміка продуктивності праці та фондоозброєності праці одного середньоблікового працівника Кременчуцького та Хорольського районів Полтавської області за 2010-2012 рр., тис. грн.

* розраховано авторами на основі звітів аграрних підприємств Полтавської області

Поряд з технічними факторами підвищення продуктивності праці нами вивчалось питання забезпеченості аграрних підприємств персоналом. Ефективне використання персоналу сприяє збільшенню обсягу виробництва сільськогосподарської продукції.

Повне забезпечення аграрних підприємств персоналом сприяє своєчасному виконанню всіх видів робіт, високу ступінь використання основних фондів. Кожне аграрне підприємство функціонує за певної чисельності персоналу – сукупності працівників, які мають необхідний фізичний розвиток, знання, практичні навички для управління виробництвом, якісного і своєчасного виконання передбачених технологією робіт у сфері агропромислового виробництва.

Як стверджує Андрійчук В.Г. [1], кожне аграрне підприємство може ефективно працювати за умови, коли воно має необхідний професійний і кваліфікаційний склад працівників, досконалу кадрову структуру. Аграрні підприємства можуть істотно відрізнитися за професійним складом своїх працівників, що зумовлено їх різною спеціалізацією та неоднаковим ступенем диверсифікації виробництва. Результати діяльності аграрного підприємства значно залежать від кваліфікації персоналу, яку можна визначити як ступінь підготовленості кожного працівника до виконання ним професійних обов'язків (функцій).

Проведено аналіз кількісних змін чисельності персоналу на 100 га сільськогосподарських угідь за останні роки. Це дало можливість оцінити діяльність підприємств в ринкових умовах та дослідити забезпеченість галузі сільського господарства персоналом (рис. 3).

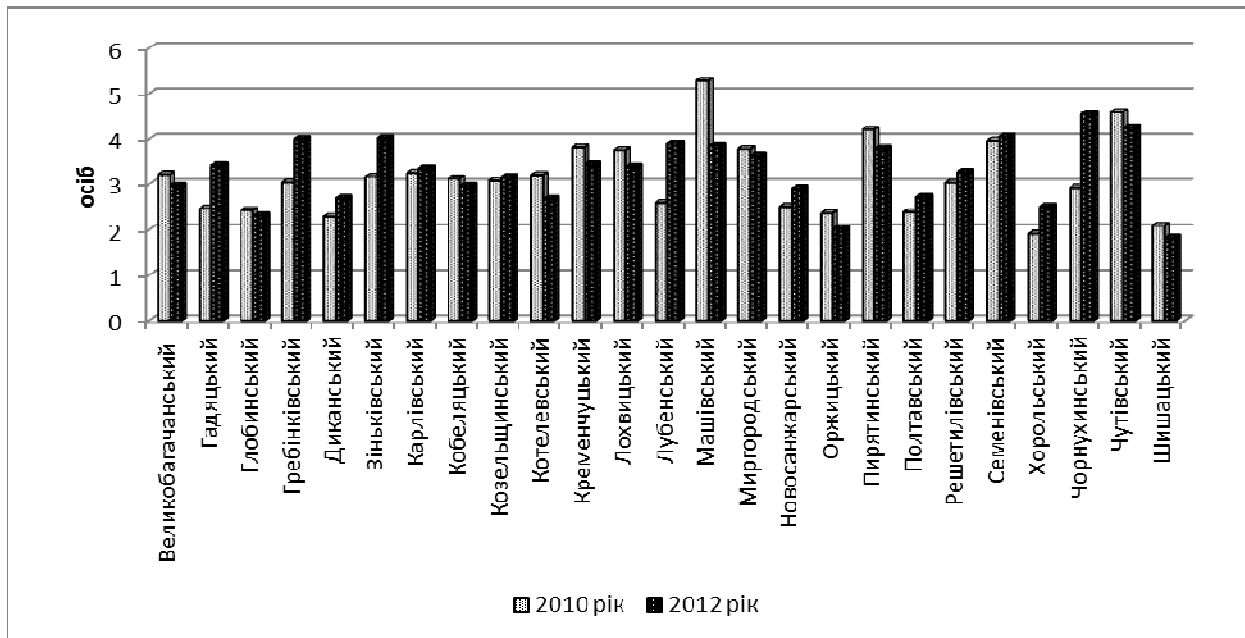

Рис. 3. Кількісні зміни чисельності персоналу сільськогосподарських підприємств у розрахунку на 100 га угідь (райони Полтавської області)

* складено авторами на основі звітів аграрних підприємств Полтавської області

Аналіз кількісних змін у складі персоналу на 100 га сільськогосподарських угідь засвідчив, що тринадцятьох районах Полтавської області спостерігаються позитивні зміни щодо зростання чисельності персоналу.

Окремо проведено дослідження залежності між чисельністю персоналу та продуктивністю праці методом статистичного групування (табл. 2).

*Таблиця 2. Залежність між чисельністю персоналу та продуктивністю праці**

Показники	I група	II група	III група
Кількість осіб на 100 га	до 2	3 - 4	більше 4
Кількість районів	3	21	1
у % до 1-ї групи	100	700	33
Кількість підприємств	19	18	9
у % до 1-ї групи	100	94,7	47,4
Продуктивність праці, тис. грн.	344,6	425,6	481,3
у % до 1-ї групи	100	173,5	139,7

* складено авторами на основі звітів аграрних підприємств Полтавської області

Проведені розрахунки свідчать про ефективне використання праці на підприємствах сільського господарства. Так, із збільшенням кількості працівників на 100 га угідь, зростає продуктивність праці.

Висновки. Економічний аналіз впливу вартості основних фондів та чисельності персоналу на продуктивність праці сільськогосподарських підприємств Полтавської області засвідчив зростання результативного показника. Найвищий рівень продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області спостерігається у Кременчуцькому районі, найнижчий – у Хорольському районі.

Рентабельність основних засобів сільськогосподарських підприємств Полтавської області у 2012 році склала 46,5 %.

Показник фондівіддачі, що характеризує ефективність використання основних фондів в аграрних підприємствах Полтавської області, за 2010-2012 рр. зріс на 20,8%. Так, у 2012 р. по відношенню до 2010 р. підвищення продуктивності праці на 63,5 % позитивно впливає на зростання фондівіддачі основних засобів і збільшує цей показник на 0,24 грн., тоді як зростання фондоозброєння праці на 35,4% – навпаки, знижує показник фондівіддачі основних засобів на 0,16 грн. В цілому ж, фондівіддача за період 2010-2012 рр. зросла на 0,08 грн.

Крім того виявлено, що зростання продуктивності праці у Полтавській області пов'язане із збільшенням кількості працівників на 100 га сільськогосподарських угідь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Бабенко А. Дослідження вартісних показників продуктивності праці у Дніпропетровському регіоні /А. Бабенко, К. Бондаревська //Україна: аспекти праці. – 2011. – №6.– С. 9–13.
3. Головне управління статистики у Полтавській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.poltavastat.gov.ua/>
4. Олійник Т.І. Управління процесом відтворення основних засобів виробництва аграрних підприємств / Т.І. Олійник // Вісник ДДФА. – 2010. – № 2. – С. 100-108.
5. Пасека А. Продуктивність праці на сучасному етапі: методика вимірювання та комплексна оцінка /А. Пасека //Україна: аспекти праці. – 2009. – №5.– С. 45–50.
6. Чорна І.О. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо їх поліпшення [Електронний ресурс] / І.О.Чорна. – Режим

доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_2/files/Econ_02_2009_Chorna.pdf

7. Ушенко Н. В. Сутність та тенде Ушенко Н. В. Сутність та тенденції зростання продуктивності праці в сучасних умовах розвитку економіки України / Н. В. Ушенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 12. – С. 175 – 178.
8. Сергійчук С.І. Чинники підвищення продуктивності праці: сутність, класифікація та умови її зростання [Електронний ресурс] / С.І. Сергійчук // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 6. – С. 250–253. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_6/250.pdf.–1.04.13.– Назва з екрану.